

Řešení freonové problematiky v ČR

Řešení freonové problematiky v České republice se díky nerealizovanému projektu společnosti Ekotron, s.r.o., stalo často v médiích uváděným problémem, zúženým pouze na likvidaci vyřazených domácích chladicích zařízení.

Veřejná soutěž vyhlášená v roce 1994 Ministerstvem životního prostředí ve spolupráci se Státním fondem životního prostředí ČR (dále jen „Fond“) na projekt a realizaci postupného stažení látek poškozujících ozonovou vrstvu Země a výrobků takové látky obsahujících, zahrnovala **celý systém sběru a likvidace veškerých vyřazených výrobků obsahujících látky ohrožující ozonovou vrstvu Země** (tj. chladicích zařízení, pěnových hmot, hasicích halonových prostředků), **sběru a recyklace látek a zneškodňování těchto látek**. Náklady na přípravu projektů čtyř společností, vzešlých vítězně z výběrového řízení, z nichž každá se měla podílet na části programu, byly plně hrazeny z Fondu. Realizaci těchto projektů měl Fond podpořit 40 % bezúročné půjčky a 40 % dotace. Zbylých 20 % nákladů mělo plynout z vlastních zdrojů společností. Fond uzavřel smlouvu o poskytnutí podpory na realizaci akce pouze se společností Ekotron s.r.o. Zbývající subjekty neuzavřely s Fondem smluvní vztahy, neboť nebyly schopny splnit podmínky uvedené v Rozhodnutí ministra (na základě závěrů porady vedení Ministerstva životního prostředí odstoupil Fond v roce 1998 od vydaných rozhodnutí).

Od smlouvy o poskytnutí podpory na akci „**Likvidace domácího chladicího zařízení včetně jeho sběru a svozu**“, uzavřené v roce 1996 mezi Fondem a společností Ekotron s.r.o., Fond odstoupil pro porušení závazku dokončit investiční akci do 30. 4. 1998. Poté následovalo mnoho jednání mezi Fondem, Ministerstvem životního prostředí a uvedenou společností s cílem najít optimální řešení vedoucí k dokončení akce a likvidaci již nashromážděných lednic v obci Kácov. Vzhledem k tomu, že k dohodě o řešení nastalé situace nedošlo, následovalo soudní projednávání věci, jehož výsledky jsou již veřejnosti známy.

Projekt postupného stažení látek poškozujících ozonovou vrstvu Země a výrobků takové látky obsahujících, který měl plnit část závazků vyplývajících z Montrealského protokolu, k němuž se Česká republika připojila, nebyl tudíž realizován.

K vyřešení nastalé situace byl vyhlášen k 1. 1. 2000 Ministerstvem životního prostředí **program ochrany ozonové vrstvy Země**, jako dodatek k Přílohám Směrnice MŽP o poskytování finančních prostředků z Fondu.

Program je určen pro obce, sdružení obcí a pro další rozpočtové a příspěvkové organizace. Dosavadní zkušenosti ukazují, že o likvidaci těchto odpadů mají větší zájem společnosti, zabývající se zneškodněním či recyklací těchto odpadů, než případné subjekty podpory, tj. obce či sdružení obcí. Je tudíž v zájmu těchto společností získat na trhu zákazníka – obec, jako původce nebezpečného odpadu. Česká republika nemá z minulosti stanoven systém likvidace tohoto nebezpečného odpadu tak, jak je upraven v některých státech Evropské Unie (např. že úhrada likvidace vyřazeného domácího chladicího zařízení je započítána v ceně nového výrobku). Z těchto důvodů bylo nutné zvolit formu dotace pro neziskové subjekty, jako jsou obce, rozpočtové a příspěvkové organizace.

Na základě zkušeností z nerealizované soutěže z roku 1994 je předmětem tohoto programu **komplexní zabezpečení zneškodnění a recyklace odpadů obsahujících regulované látky poškozující nebo ohrožující ozonovou vrstvu Země**, tj. domácích chladicích a klimatizačních zařízení, hasicích přístrojů a dalších. Celkové vyřešení recyklace nebo zneškodnění je základním kritériem pro výběr akcí k podpoře.

Program nespécifikuje způsob zajištění recyklace nebo zneškodnění těchto odpadů. Stanoví pouze obecně, že jedním z kritérií pro výběr akcí k podpoře je **co nejvhodnější technické řešení z hlediska ochrany ovzduší a ozonové vrstvy Země**. Jaká společnost a jakou technologií bude v určitém regionu recyklovat nebo zneškodňovat tyto odpady, závisí na výběru provedeném subjekty podpory, podle zákona o zadávání veřejných zakázek. V současné době se nabízí řešení vývozem tohoto nebezpečného odpadu k recyklaci nebo zneškodnění do zahraničí, použití mobilní technologie na likvidaci domácích chladicích zařízení – „systém SEG“ a dále není vyloučena ani možnost vybudování střediska podnikatelskými subjekty, popř. kombinace uvedených způsobů.

Do současné doby bylo Radou Fondu doporučeno ministru životního prostředí ke kladnému rozhodnutí **pět žádostí měst a sdružení obcí** o poskytnutí finančních prostředků v rámci uvedeného programu.

Jak bylo již uvedeno, plnění požadavků Montrealského protokolu nelze zužovat jen na likvidaci odpadů obsahujících regulované látky. Nejdůležitějším požadavkem je co nejdříve **omezit spotřebu regulovaných látek**. Omezení této spotřeby zajišťuje Česká republika bez zásadních problémů. Spotřeba látek CFC, tzv. tvrdých freonů (výroba a dovoz), činila v roce 1986, který je brán za základ omezování spotřeby, 5500 tun. Do roku 1995 se podařilo spotřebu těchto látek omezit. Od 1. 1. 1996 jsou jejich výroba a dovoz pro běžná použití, kde existují vhodné náhrady, zákonem č. 86/1995 Sb., o ochraně ozonové vrstvy Země, zakázány. Rovněž spotřeba látek HCFC, tzv. měkkých freonů, je v České republice již relativně nízká. Od 1. 1. 1997 je výroba látek HCFC zakázána a jejich spotřeba je kryta pouze dovozem, ke kterému je třeba povolení Ministerstva životního prostředí.

Vláda České republiky dne 8. 11. 2000 schválila přístup České republiky k Pekingskému dodatku, a tak jako jedna z prvních zemí přijala všechny dosavadní zpřísňující dodatky k Montrealskému protokolu.

Mgr. Světlá Marková,

Nový zákon o ochraně ovzduší

Hlavním cílem rekonstrukce stávající české legislativy na ochranu ovzduší, především přípravy návrhu nového zákona o ovzduší, je transpozice příslušných platných právních předpisů Evropských společenství a vytvoření rámce pro transpozici předpisů nových, jejichž přijetí je předpokládáno. Návrh vychází z věcného záměru nového zákona o ovzduší, který byl schválen usnesením vlády č. 453 ze dne 10. 5. 2000. Respektuje časové předpoklady, že nový zákon nabude podle legislativního plánu vlády účinnosti k 1. 11. 2001 a Česká republika se stane členským státem Evropské unie nejdříve k 1. 1. 2003. Na schůzi Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky započaté 15. 5. 2001 bylo zahájeno projednávání návrhu zákona o ochraně ovzduší a o změně některých zákonů (zákona o ovzduší) schváleného usnesením vlády č. 317 ze dne 9. 4. 2001.

Nová právní úprava ochrany ovzduší je **komplexní** a zahrnuje ochranu před znečišťujícími látkami, ochranu ozonové vrstvy Země a ochranu klimatického systému Země a dále navazující společnou úpravu institutu sankcí a výkonu veřejné správy. Provádí změnu některých souvisejících předpisů, především změnu zákona o místních poplatcích a živnostenského zákona. Nový zákon o ovzduší nahradí zákon č. 309/1991 Sb., o ochraně ovzduší před znečišťujícími látkami, ve znění pozdějších změn a doplňků, zákon č. 389/1991 Sb., o státní správě ochrany ovzduší a poplatcích za jeho znečišťování, ve znění pozdějších změn a doplňků a zákon č. 86/1995 Sb., o ochraně ozonové vrstvy Země.

Návrh zákona **transponuje komunitární právo** do oblasti ochrany ovzduší jako nejdůležitější složky životního prostředí, přičemž využívá ta ustanovení současné legislativy, která se osvědčila a nejsou v rozporu s příslušnými právními předpisy Evropských společenství. Oproti schválenému věcnému záměru byl legislativní úkol rozšířen o část týkající se ochrany klimatického systému Země na základě Rámcové úmluvy OSN o změně klimatu, Kjótského protokolu k této úmluvě a na základě Rozhodnutí Rady č. 99/296/EC. Zařazením části o ochraně klimatického systému Země do návrhu zákona se Česká republika zařadila mezi státy, které si uvědomují nejen důležitost aktivity v této oblasti, ale i potřebu její legislativní úpravy.

Koncepce návrhu využívá v maximální míře možnosti upravit technické náležitosti ochrany ovzduší **prováděcími právními předpisy**, což zajišťuje vysokou flexibilitu právní úpravy při transpozici příslušných budoucích směrnic ES do našeho právního řádu.

Východiskem předloženého návrhu zákona jsou platné právní předpisy Evropských společenství včetně jejich novel z posledních šesti měsíců, a dále také současná právní úprava ochrany ovzduší a ozonové vrstvy Země. Záměrem je i vytvořit podmínky pro splnění fundamentálních požadavků vyplývajících z mezinárodních závazků, ke kterým Česká republika v oblasti ochrany ovzduší, ozonové vrstvy a klimatu přistoupila nebo hodlá přistoupit. Zákon by měl být i nástrojem pro realizaci cílů Státní politiky životního prostředí. Konkrétními výchozími dokumenty pro tvorbu nového zákona o ovzduší a systému jeho prováděcích předpisů jsou (zároveň s cca 35 právními normami ES a vedle již citovaného Kjótského protokolu) také *Vídeňská úmluva k ochraně ozonové vrstvy Země*, *Montrealský protokol* a jeho dodatky a konečně *Úmluva EHK OSN k dálkovému znečišťování ovzduší překračujícím hranice států* a protokoly k ní přijaté: protokol o financování společného programu monitoringu a vyhodnocování dálkového přenosu znečišťujících látek v Evropě (EMEP), protokol o snížení emisí síry nebo jejich přeshraničních toků o alespoň 30 % (první protokol o síře), protokol o regulaci emisí oxidů dusíku nebo jejich přeshraničních toků, protokol o dalším snížení emisí síry (druhý protokol o síře), protokol o snížení emisí těkavých organických látek (VOC), protokol ke snížení emisí persistentních organických polutantů (POPs), protokol o snížení emisí těžkých kovů, protokol o omezení acidifikace, eutrofizace a přízemního ozonu.

Předpokládá se, že právní úprava ochrany ozonové vrstvy Země bude ke dni vstupu do EU s okamžitou účinností a závazností provedena beze zbytku přímo platným právním předpisem Evropských společenství – Nařízením *Evropského parlamentu a Rady č. 2037/2000/EC o látkách, které způsobují vyčerpávání ozonové vrstvy Země*, tak, že příslušná duplicitní nebo odchylná ustanovení zákona o ovzduší budou ke dni vstupu zrušena ústavním zákonem, společně s ustanoveními dalších zákonů podléhajících Nařízením EU.

Základní právní normou pro oblast posuzování a řízení kvality ovzduší je rámcová *Směrnice Rady 96/62/EC*. Jejím hlavním cílem je potlačení, snížení a omezování koncentrací škodlivých látek v ovzduší na celém území EU. K jeho splnění směřují systémová opatření formulovaná v Národních programech snižování emisí, na které navazují regionální, resp. lokální programy snižování emisí. Jako již dosud, budou i podle nového zákona na území republiky vymezeny oblasti se zhoršenou kvalitou ovzduší tam, kde dochází k překročení imisních limitů. Tento stav musí být podle jmenované Směrnice ve stanovených lhůtách cílevědomě odstraňován. K tomu budou určena konkrétní akční opatření formulovaná v regionálních a lokálních programech ke zlepšení kvality ovzduší.

České republice byly v souladu s mezinárodními závazky stanoveny národní emisní stropy pro amoniak, oxid siřičitý, oxidy dusíku a těkavé organické látky vztažené na cílový rok 2010. Z toho je zřejmá důležitost bilancování a inventarizace emisí, stejně jako úsilí o jejich průběžné snižování. Emisní stropy budou

vyhlášeny prováděcím předpisem k zákonu společně se zásadami emisních inventur a emisních projekcí. Obdobným způsobem jsou formovány nástroje k omezování emisí skleníkových plynů, především oxidu uhličitého. Emisní stropy jsou novým zákonem stanoveny jako normativní nástroj sloužící ke snižování emisí látek znečišťujících ovzduší vypouštěných ze zdrojů znečišťování ovzduší.

Dále je z návrhu zákona patrna snaha reflektovat některé aktuální specifické problémy spojené s problematikou ochrany ovzduší v uplynulém období. I proto dochází v jednotlivých hlavních částech zákona ke změnám. Nově je zákonem a jeho prováděcími předpisy podchycena problematika pachových látek, spalování odpadních olejů, nakládání s vyřazovanými výrobky ohrožujícími ozonovou vrstvu Země, spalování odpadu apod. Zákonem jsou **posíleny pravomoci orgánů krajů a obcí** v přenesené působnosti jako orgánů ochrany ovzduší. Mimo jiné se jedná o udělování povolení podle nového zákona. Tím bude uvolněna kapacita orgánů ČIŽP pro výkon kontrolních činností.

Jako **ekonomické normativní nástroje** jsou zákonem stanoveny **poplatky**, jejichž agenda se řídí zejména zákonem o správě daní a poplatků. V ochraně ozonové vrstvy Země je zpoplatněn dovoz regulovaných látek, a to sazbou o sto procent zvýšenou proti stávajícímu zákonu. Obce, jako orgány ochrany ovzduší, budou vybírat poplatky od právnických a fyzických osob, a to pro zajištění nákladů spojených se sběrem, skladováním a dalším nakládáním s vyřazovanými výrobky, které obsahují regulované látky (chladničky apod). Pozornost je věnována zejména poplatkům za znečišťování ovzduší. V koncepci připravovaného zákona se nadále počítá se zachováním principu „znečišťovatel platí“. Při stanovování rozsahu zpoplatňovaných látek a sazeb poplatků byly částečně zohledněny připomínky provozovatelů. **Sazby poplatků se v novém zákoně nezvyšují**, jak bylo původně navrhováno, přestože i původně navrhované sazby se snažily zohlednit současnou ekonomickou situaci znečišťovatelů a byly hluboko pod úrovní ověřených kalkulací skutečných nákladů na odstranění ekvivalentních množství emisí a jejich dopadů. Nadále nebudou zpoplatňovány emise amoniaku ze zemědělských technologií a oxidu uhelnatého ze spalovacích a technologických zdrojů znečišťování ovzduší.

V části ochrany ozonové vrstvy Země jsou formulována opatření vedoucí k **omezování spotřeby regulovaných látek** a k **vyloučení z použití** těch z nich, které mají zvláště závažný potenciál poškozování ozonu. Je zde reagováno na veškeré požadavky, které musí Česká republika jako strana Montrealského protokolu splnit. Jde mimo jiné o utlumení spotřeby metyl-bromidu a zajištění systému pro poskytování povolení na dovoz a vývoz regulovaných látek. Tento systém je již v předstihu založen v současném zákoně o ochraně ozonové vrstvy Země.

Úkoly ochrany klimatického systému Země spočívají především v **omezování emisí skleníkových plynů** tak, aby bylo zabezpečeno splnění redukčních cílů a emisních stropů stanovených v Národním programu ke zmírnění změny klimatu.

Nový zákon o ovzduší také sleduje **co největší provázanost** s dalšími složkovými zákony ochrany životního prostředí a rovněž i s připravovaným zákonem o integrované prevenci znečištění (IPPC), transponujícím Směrnicí Rady 96/61/EC. Především proto byla zavedena nová kategorie tzv. **zvláště velkých zdrojů** znečišťování ovzduší, které budou prakticky bez výjimek představovat právě zdroje podléhající řízení IPPC. Emisní limity a další požadavky pro ně budou formulovány tak, aby se staly výchozími požadavky orgánů IPPC, které je mohou v případě potřeby zpřísnovat.

Současná rekonstrukce systému státní správy byla kromě jiného příležitostí světit úkoly ochrany ovzduší orgánům, které zpravidla mají nejbližší ke konkrétním problémům. Zákon umožní orgánům ochrany ovzduší důslednější postup než dosud například při umísťování staveb zdrojů znečišťování ovzduší. Svůj podstatný význam pro jejich činnost mají jako dosud i **nápravná opatření a sankční ustanovení**.

Zpřístupňování a poskytování informací je zákonem řešeno důsledně a se zvláštním zřetelem na soulad s ustanoveními českých i evropských právních předpisů upravujících zmíněnou problematiku.

Zmocňovací ustanovení zákona o ovzduší obsahují zmocnění k vydání většího počtu prováděcích předpisů. To bude podstatnou změnou oproti stávajícímu stavu – k provádění zákona č. 309/1991 Sb., o ovzduší, je z normativních předpisů v současné době platná vyhláška MŽP č. 117/1997 Sb., kterou se stanovují emisní limity a další podmínky provozování stacionárních zdrojů znečišťování a ochrany ovzduší, ve znění vyhlášky MŽP č. 97/2000 Sb., a dále příloha č. 4 k Opatření FVŽP k zákonu č. 309/1991 Sb. ze dne 1. 10. 1991 ve znění Opatření FVŽP ze dne 23. 6. 1992, kde jsou stanoveny emisní limity. K zákonu č. 389/1991 Sb. je pak relevantní vyhláška MŽP č. 41/1992 Sb., kterou se vymezují oblasti vyžadující zvláštní ochranu ovzduší a stanoví zásady vytváření a provozu smogových regulačních systémů a některá další opatření k ochraně ovzduší, ve znění vyhlášky MŽP č. 279/1993 Sb. K novému zákonu o ovzduší bylo **navrženo celkem 10 prováděcích právních předpisů**, které všechny uvedené stávající předpisy nahradí.

Důvodová zpráva k zákonu popsala a zdůvodnila, s ohledem na četnost transponovaných předpisů ES a na rozsáhlost problematiky zákonem upravované, potřebu vydání prováděcích právních předpisů dále jmenovaných:

- Vyhláška MŽP, kterou se stanovují emisní limity, podmínky a požadavky na posuzování, hodnocení a řízení kvality ovzduší a provádění zvláštní ochrany ovzduší, přípustná míra obtěžování zápachem a způsob jejího zjišťování, a rozsah informací o stavu ovzduší a způsob jejich zpřístupňování.
- Nařízení vlády, které stanovuje podmínky ochrany klimatického systému Země.
- Nařízení vlády, které stanovuje postupy a podmínky bilancování emisí látek znečišťujících ovzduší včetně stanovení závazných emisních stropů, a provádění emisních inventur a emisních projekcí.

- Vyhláška MŽP, kterou se stanovuje seznam látek znečišťujících ovzduší a jejich stanovených skupin, obecné emisní limity, způsob předávání zpráv a informací, požadavky na vedení provozní evidence zvláště velkých, velkých a středních zdrojů znečišťování, postupy a podmínky provádění autorizovaných měření emisí, zjišťování množství vypouštěných znečišťujících látek, podmínky autorizace osob pro výkon některých činností souvisejících s ochranou ovzduší, a některé další požadavky ochrany ovzduší.
- Vyhláška MŽP, kterou se stanovují emisní limity a další podmínky provozování zvláště velkých, velkých, středních a malých spalovacích zdrojů znečišťování ovzduší.
- Vyhláška MŽP, kterou se stanovují emisní limity a další podmínky pro spalování odpadu.
- Vyhláška MŽP, kterou se stanovují emisní limity a další podmínky provozování zvláště velkých, velkých, středních a malých ostatních zdrojů znečišťování ovzduší.
- Vyhláška MŽP, kterou se stanovují emisní limity, postupy, požadavky a podmínky provozování stacionárních zdrojů znečišťování ovzduší vypouštějících emise těkavých organických látek z procesů aplikujících rozpouštědla a ze skladování a distribuce pohonných hmot.
- Vyhláška MŽP, kterou se stanovují podmínky ochrany ozonové vrstvy Země.
- Vyhláška MŽP, kterou se stanovují podmínky a požadavky na kvalitu paliv pro zajištění ochrany ovzduší před znečišťujícími látkami.

Uvedené názvy vyhlášek a nařízení vlády většinou komplexně vystihují jejich obsah a ilustrují i rozsah působnosti nového zákona o ovzduší.

*Ing. Michal Hovorka,
odbor ochrany ovzduší*

Nový zákon o čistotě ovzduší a o změně některých zákonů ve vztahu k mobilním zdrojům

Zákon o čistotě ovzduší, který předložil ministr životního prostředí Poslanecké sněmovně České republiky, řeší ochranu ovzduší před negativním působením znečišťujících látek, které mohou poškodit vše živé, napáchat škody na stavbách a materiálech (prach), mohou také snižovat životní pohodu (pachy) i snižovat viditelnost (prach), mohou být předpokladem vzniku jiných látek s nepříznivým účinkem (oxidy dusíku, organické látky), kdy ke vzniku je nezbytná spoluúčast působení slunce a teploty vzduchu (ozon a jemu podobné sloučeniny).

Nový zákon, který vstoupí v platnost, ošetřuje kontrolované a řízené vypouštění uvedených látek ze zdrojů, jako jsou kotelny a elektrárny (spalující uhlí, topné oleje a plyn), spalovny, průmyslové a zemědělské technologie a další zdroje, včetně domácích kamen.

Těmto zdrojům přiřazuje zákon **emisní limity**, které jsou u určitého okruhu zdrojů stejné jako v Evropském společenství, odpovídají uzavřeným mezinárodním smlouvám, nebo přecházejí z již platné právní úpravy. Na **malé zdroje znečištění ovzduší** „dosáhne“ podle zákona, v případě prokázání obtěžování okolí pachem a černým dýmem, **obecní úřad** (a ten bude mít v kompetenci i zákaz spalování v otevřených ohništích, zákaz spalování uhelných kalů aj.). Malé zdroje, sloužící podnikání, budou povinně v pravidelných intervalech navštěvovány kominíkem, který zde představuje odbornou technickou kontrolu.

V posledních týdnech se v novinách, televizi i rozhlasu vyskytují informace o tom, že nový zákon o ovzduší zakáže trabanty a ostatní dvoutakty. Reakce majitelů těchto vozidel končí na Ministerstvu životního prostředí. **Zákon o ochraně ovzduší trabanty ani jiné dopravní prostředky nezakáže.**

Netýká se znečišťujících látek z individuálních mobilních zdrojů, což jsou třeba auta nebo i sekačky na trávu, a ani Ministerstvo dopravy a spojů, které je odpovědné za legislativu stanovující požadavky na technický stav motorových vozidel, nepřipravuje žádný právní předpis, zpětně zpřísňující technické požadavky na vozidla již uvedená do provozu. Veškeré technické požadavky, které se týkají dopravních prostředků, jsou řešeny zákony a vyhláškami Ministerstva dopravy a spojů.

Nový zákon o ovzduší **vyžaduje dopravu řešit**, protože je velmi významným zdrojem znečištění ovzduší, zejména ve velkých městech. Významně se podílí na celkovém množství emisí (tj. uvolňování ze zdrojů vypouštěných látek) v ovzduší naší republiky.

Jak vypadají poslední ověřené údaje o vypouštěných znečišťujících látkách a jejich účasti podle původu, tj. zda pocházejí z průmyslu, zemědělství, nebo z dopravy, je vidět v následující tabulce.

CELKOVÉ EMISE HLAVNÍCH ZNEČIŠŤUJÍCÍCH LÁTEK V ČR V ROCE 1999										
Zdroje znečištění	Tuhé látky		oxid siřičitý		oxidy dusíku		oxid uhelnatý		uhlovodíky	
	t / rok	%	t / rok	%	t / rok	%	t / rok	%	t / rok	%
Průmysl, zemědělství, vytápění...	57 809	86,3	261 683	97,3	155 766	40,0	353 003	51,5	63 115	41,4
Doprava	9 209	13,7	7 349	2,7	234 132	60,0	332 817	48,5	89 247	58,6

CELKEM	67 018	100	269 032	100	389 899	100	685 820	100	152 362	100
---------------	---------------	------------	----------------	------------	----------------	------------	----------------	------------	----------------	------------

Podle zdroje: ČHMÚ, ČIŽP, CDV, VÚZT, ČSÚ

Znečištění ovzduší překračující povolenou úroveň ve městech a městských aglomeracích a v místech výskytu chráněných ekosystémů (lesy), musí být podle zákona řešeno a zlepšeno, ať je jakéhokoli původu. A protože je doprava v současnosti hlavním zdrojem uhlovodíků a významně se účastní na znečištění oxidy dusíku, oxidem uhelnatým a také tuhými látkami a dává možnost vzniku ozonu, je zájmem MŽP její řešení jako zdroje znečištění ovzduší.

Pro zákon jsou důležitá **systémová opatření**, jako je řešení dopravních tras, změna dopravních zvyklostí obyvatel (upřednostnění veřejné dopravy a její ekologizace, umožnění jízdy na kolech), vymístění dopravy, nebo její omezení, ba i zastavení v období, kdy jsou koncentrace znečišťujících látek nad varovnou hodnotou, kdy lze čekat vliv na zdraví u citlivých skupin obyvatel. Významné je i používání alternativních paliv pro motorová vozidla, ze kterých nevznikají znečišťující látky, nebo je jich méně, to ale zákon nebude sám řešit. K tomu musí „dotlačit“ kompetentní instituce.

Důležitosti také nabývá **tvorba oxidu uhličitého** při spalování pohonných hmot v dopravě, protože ochrana klimatu je pocítována jako problém, který je nezbytně řešit. Zde už nejde o to, zda řešit dopravní trasu odkloněním, či ji „zjednosměrnit“, jde o již primárně malou spotřebu pohonných hmot či konstrukci motoru, což je záležitost technických podmínek vozidel, které se pohybují po silnicích a které pokrývají zákony a vyhlášky Ministerstva dopravy.

Doprava je producentem zdraví škodlivých a obtěžujících znečišťujících látek a významně s ní souvisí polévatý prach, hlavně jeho jemné částice.

Prašné částice vznikají nejen ze spálených organických látek z motorového paliva, ale také otěrem pneumatik o povrch silnice. Nejzajímavějším zdrojem této znečišťující látky v dopravě jsou **dieselové motory**. Produkuje prach 30 – 300 x více než motory benzinové. V naší zemi je tato znečišťující látka nepřítelem číslo jedna. **V místech ovlivněných dopravou překračuje prach vždy roční povolenou úroveň znečištění ovzduší.** Bohužel, jde vždy o města a celkem je takto ovlivněných měst v České republice 400. Pro městské a obecní úřady to bude znamenat přípravu programu, který bude řešit zdroje prachu včetně dopravy.

Doprava je významným zdrojem **oxidů dusíku**, které mají dráždivý účinek na dýchací cesty, které ale také škodí ekosystémům (lesy). Málo je dosud vnímán **benzen**, který uniká z ještě nespáleného motorového paliva (startování, dojezdy), a zpravidla v měřených místech, ovlivněných dopravou, dosahuje mikrogramových hodnot. Způsobuje zhoubné bujení bílých krvinek, proto je nebezpečné nekontrolovatelné uvolňování benzenu z dopravy. **Aldehydy** jsou vesměs páchnoucí dráždivé látky s podobným účinkem, jako má benzen a jsou konečným produktem spalování organických látek v benzínu a naftě.

Polyaromatické a nitropolyaromatické uhlovodíky jsou mu účinkem podobné a většinou představují obsah prašných částic. Ve znečištěném ovzduší, a životním prostředí vůbec, dlouho setrvávají, jsou produktem nedokonalého spalení.

Ozon je druhotně vzniklou znečišťující látkou, která odnikud neuniká, ale vzniká za přispění slunce a teploty vzduchu z oxidů dusíku a organických látek, které většinou pocházejí z dopravy. Je nejzávažnější složkou „letního smogu“, který v posledních letech trápí naše města a jejich obyvatele, kterým zabraňuje v letních měsících pobývat venku a zahání je do bytů, kde nemohou větrat, pokud žijí v blízkosti živé ulice.

Poměrně málo se ozon vnímá jako škodlivina přímo ovlivňující rostliny, kterým bezprostředně způsobuje odumírání částí nebo celých listů, která jsou i u nás viditelná u keřů a stromů, lemujících dopravní trasy s hojnou dopravou ve městech i mimo ně. Jde o bílá mrtvá místa na okrajích nebo na ploše listů; poškození vede posléze k odlistění. Že se takto může podílet i na zemědělské produkci, je zřejmé.

Nástroji, které podle nového zákona o čistotě ovzduší musí Ministerstvo životního prostředí a krajské a obecní úřady použít **ke zlepšení kvality ovzduší** a kde musí i odvrátit vliv dopravy, jsou krátkodobé plány, t.j. smogový varovný a regulační systém při překračování varovných hodnot imisí, programy zlepšení kvality ovzduší včetně regionálních a místních programů směřované k dosažení emisních limitů v místech jejich překračování, programy snížení emisí směřované k dosažení emisních stropů (součet všeho znečištění ze všech zdrojů i z dopravy, který musí Česká republika splnit k roku 2010), rozhodování o umístění nových zdrojů, jímž je v případě dopravy silnice či ulice. Národní program, krajské a místní programy budou pro danou oblast závazné a v život se uvedou usnesením vlády, podobně budou řešeny i u krajů, zpracovány musí být do konce roku 2002. K zajištění těchto nástrojů jsou již v současnosti připraveny vyhlášky a pokyny pro jednotný postup úřadů.

Při zpracování národního programu zlepšení kvality ovzduší, který bude ze zákona povinný a uložilo si ho samo Ministerstvo životního prostředí, bude nezbytný kladný přístup Ministerstva dopravy a spojů, zdůrazňující náležitou technickou kontrolu vozidel. Důležitým partnerem by mělo být i ministerstvo vnitra, které by mělo umožnit průběžné kontroly policí u automobilů při silničním provozu.

Velmi významným nástrojem, kromě nového zákona o ovzduší, jsou i jiná významná legislativní opatření, jako je využití stavebního zákona včetně územního plánování a procesu EIA.

MUDr. Eva Rychlíková,

ředitelka odboru ochrany ovzduší